УДК 321.21

Оксана Лященко
аспірант кафедри парламентаризму та політичного менеджменту
НАДУ при Президентові України

ПОНЯТТЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ВЛАДИ: НАУКОВИЙ ДИСКУРС

В статті аналізуються та уточнюються ключові поняття взаємодії громадянського суспільства та влади. Розглядається та узагальнюється визначення ключового терміну «взаємодія» в теоретико-методологічних підходах суспільних наук, таких як політологія, соціологія, державне управління. Сформульовано визначення взаємодії громадянського суспільства і влади як системи взаємозалежних зв'язків, які базуються на принципах добровільності, рівноправності, прозорості, відкритості, об'єктивності, взаємної відповідальності, координованості дій та забезпечується механізмами діалогової комунікації. Дослідження взаємодії громадянського суспільства і влади є базою для модернізації системи державного управління в Україні.
***Ключові слова**: взаємодія, взаємовідносини, державна влада, громадянське суспільство.*

Oksana Liashchenko
PhD-student, Department of Parliamentarism and Political management,
NAPA under the President of Ukraine

CONCEPT OF INTERACTION BETWEEN CIVIL SOCIETY AND GOVERNMENT: SCIENTIFIC DISCOURSE

***Problem setting**: In the article there are analyzed various approaches to the concept of interaction between civil society and government and there is formulated the author definition of interaction between civil society and government.*
Terminological apparatus of state governance as complex field of activity, despite the fact that this area is very ancient, is in the process of its formation. The current stage of development of «state governance» science needs the expansion and improvement of conceptual and categorical apparatus.
***Recent research and publications analysis**: papers of S.O. Teleshun, I.V. Reiterovych, S.V. Sytnyk, O.H. Pukhkal, Y.P. Surmin, A.F. Kolodii, V.D. Bakumenko, A.M. Mykhnenko, S.O. Kravchenko, O.O. Babinova, M.A. Boichuk, V.A. Rebkalo and others scientists devoted to the study of interaction between the state (its institutions) and civil society. Nevertheless, the need for regulation of public relations, search for new models of interaction between civil society and government, considering the variability of the environment and frequent crisis phenomena, indicates the need to clarify the concept of interaction between civil society and government.*
***Paper objective**: to analyse different approaches to the concept of interaction between civil society and government and formulate the author definition of interaction between civil society and government.*
***Paper main body**: For a deep and comprehensive research of problems of interaction between the government and civil society under political crisis conditions it is necessary to clarify the concepts that are used as key ones. Namely: «interaction» and «interrelations» in the scientific discourse around the research of interaction of civil society and government.*
Civil society and government institutions interact as elements of one system. Generalizing scientific approach to determining interaction between civil society and government, taking into account the development of social psychology as one characterizing an interdependence of the system elements, namely witnesses that interaction is systematic, very regular actions of the subjects at each other, which are intended to evoke a response, which generates a new response of person who makes impact. In other words there is an exchange of actions, appearance of affinity of actions of both entities, their coordination, sustainability of interests, planning of joint activities, functions sharing and more. Actions promote mutual regulation, mutual influence, mutual control, and mutual aid.
Thus, we can say that under the social and psychological context interactions are understood not only as interdependent exchange activities, but foremost as organization of mutual actions by people aimed at implementing of joint activities.
***Conclusions of the research**. The author has formulated the concept of interaction between civil society and government as a system of interdependent relations based on the principles of voluntariness, equality, transparency, openness, objectivity, mutual responsibility, coordinated action and provided by mechanisms of a dialogue communication. The process of interaction is formed through mechanisms of direct and backward linkages. The article focuses precisely on positive forms of interaction that reflect the search for mutual understanding for reaching consensus.*
***Key words**: interaction, relationship, public authority, civil society.*

© Лященко О. О.

Оксана Лященко
аспирант кафедры парламентаризма и политического менеджмента НАГУ при Президенте Украины

ПОНЯТИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ВЛАСТИ: НАУЧНЫЙ ДИСКУРС

В статье анализируются и уточняются ключевые понятия взаимодействия гражданского общества и власти. Рассматривается и обобщается определение ключевого термина «взаимодействие» в теоретико-методологических подходах общественных наук, таких как политология, социология, государственное управление. Сформулировано определение взаимодействия гражданского общества и власти как системы взаимозависимых элементов, которые основываются на принципах добровольности, равноправия, прозрачности, открытости, объективности, взаимной ответственности, координировании действий и обеспечивается механизмами диалоговой коммуникации. Исследование взаимодействия гражданского общества и власти является базой для модернизации государственного управления в Украине.

***Ключевые слова**: взаимодействие, взаимоотношения, государственная власть, гражданское общество.*

Постановка проблеми

Терміни і поняття, які використовує будь-яка наука, мають особливості використання. Державне управління, як молода наука, використовує терміни, які є спільними і для інших наук, зокрема: юриспруденція, політологія, соціологія, психологія, конфліктологія тощо, тому дуже важливо уточнити сутність понять для уникнення подвійних значень чи розбіжностей у трактовці.

Так, Ю. Сурмін підкреслює важливість чіткого розмежування у термінологічній системі державного управління та зазначає: «Інтегральний характер державного управління робить проблему демаркації системи термінів винятково складною. Вона може бути вирішена тільки шляхом відображення державно-управлінського аспекту в процесі визначення термінів» [10].

Термінологічний апарат державного управління як складної сфери діяльності, попри те, що ця сфера є дуже давньою, перебуває в процесі свого становлення [3]. Сучасний етап розвитку науки «державне управління» потребує розширення та вдосконалення понятєво-категорійного апарату.

Тому сьогодні для України є актуальним уточнення поняття взаємодії громадянського суспільства і влади та інших понять, що по'вязані з ним: «взаємовідносини», «взаємозв'язок», які часом використовуються як синоніми, однак все ж мають свої нюанси використання. При цьому зазначимо, що нагальна необхідність дослідження наукового дискурсу поняття взаємодії громадянського суспільства і влади зумовлена наростанням кризових явищ у суспільно-політичному житті України, що вимагає пошуку нових шляхів її врегулювання та налагодження ефективної взаємодії між усіма інститутами суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що дослідженню питань взаємодії держави (її інститутів) та громадянського суспільства присвячені роботи С. О. Телешуна, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник, О. Г. Пухкал, Ю. П. Сурміна, А. Ф. Колодій, В. Д. Бакуменка, А. М. Михненка, С. О. Кравченка, О. О. Бабінової, М. А. Бойчук, В. А. Ребкала та інших науковців [1-10]. Проте, потреба врегулювання суспільних відносин, пошук нових моделей взаємодії громадянського суспільства і влади з урахуванням змінності середовища, частих кризових явищ, вказує на відповідну потребу уточнення поняття взаємодії громадянського суспільства і влади.

Мета

Мета статті проаналізувати різні підходи до поняття взаємодії громадянського суспільства і влади та сформулювати авторське визначення поняття взаємодії громадянського суспільства і влади.

Виклад основного матеріалу

Для глибокого та всебічного дослідження проблем взаємодії влади і громадянського суспільства в умовах політичної кризи необхідно уточнити ті поняття, які використовуються як ключові. А саме: «взаємодія» та «взаємовідносини» в науковому дискурсі навколо дослідження взаємодії громадянського суспільства та влади. Науковці з різних галузей знань дають визначення, спираючись на ті аспекти, які важливі саме для їх досліджень. Ці поняття є спільними для суспільних наук, таких як державне управління, соціальна психологія, політологія, соціологія, що накладає свій відбиток на специфіку використання цих понять.

На думку науковців державного управління, питання взаємин державної влади і громадянського суспільства – одне з корінних питань соціуму, від якого залежить його політична облаштованість і стабільність. Це зв'язано з тим, що громадянське суспільство визначає зміст державної влади, а характер державної влади, у свою чергу, впливає на розвиток громадянського суспільства. Ця взаємозалежність відобразилася в Конституції України, однак необхідно визнати, що існуючі відносини «влада – громадянське суспільство» – контурна нормативно-правова схема, не наповнена реальним змістом. Формування механізму взаємодії – складний, системний процес, тому що хоча і не існує єдиної й універсальної моделі взаємодії громадянського суспільства і демократичної держави, в основі лежить роль демократичної держави, як представника громадянського суспільства, а не навпаки [8].

Погоджуємося, що у налагодженні такої взаємодії зацікавлене не лише саме суспільство, але й держава, і органи місцевого самоврядування, і бізнес-структури і навіть іноземні країни [8]. Всі ці суб'єкти складають єдину систему, в якій зміна стабільності одного елементу веде до зміни всієї системи [7]. Тому вони всі зацікавлені в збереженні стабільності системи, а саме встановлення простих та прозорих правил «гри», тобто зменшення корупційних схем, рівність всіх перед

законом, невідворотність покарання та інше, загалом вирішенням соціально-економічних проблем через взаємодію владних та громадських інститутів.

Аналізуючи праці вітчизняних вчених, бачимо, що існує велике різноманіття поглядів на суть взаємодії, особливо в науці про управління. У теорії управління взаємодію розглядають у двох аспектах – як категорію, яка є визначальною для всього процесу управління, та як діяльність кількох суб'єктів із спільною метою. Більшість авторів розкривають поняття управління, процес управління, систему управління за допомогою категорії взаємодії. Зокрема, Н. М. Драгомирецька у відносинах влади і людини розглядає два великих елементи: вплив і взаємодію. До характеристики впливу вона відносить всі категорії, які спрямовано на зміну поведінки людини, її думок, поглядів, вчинків, а саме: вплив, уселяння, переконання, керування, взаєморозуміння, установлення взаємин, маніпуляція тощо. Взаємодія необхідна всім сторонам, включеним у процес комунікації [2].

Зважаючи на різноманітність поглядів, можна виокремити два основних підходи до розуміння процесу взаємодії громадянського суспільства і влади, які дають можливість побачити систему взаємодії громадянського суспільства і влади як систему взаємозв'язків, які перебувають в діалектичній єдності.

Так, вчені, які дотримуються першого підходу, вважають, що держава і громадянське суспільство базуються на суспільній основі та існують у рамках єдиного комунікаційного поля держави. У той же час вони протистоять одна одній, через те що існує визначена відособленість цих двох елементів суспільної системи, зумовлена розходженнями їхньої структури (ієрархічна і мережна) і циклічності дії, а також функціями. Однак за самою своєю природою і досвідом історичного розвитку ці елементи можуть здійснювати реалізацію основної суспільної функції – розвитку суспільства – лише на основі взаємодії [8]. А на думку інших (другий підхід), що правове поле держави й правове поле громадянського суспільства не суперечать одне одному, а навпаки, завдяки синергетичним закономірностям інтегруються у цілісність – тому потребують більш-менш рівномірного розподілу влади як субстрату, що наповнює загальноправовий простір соціального організму будь-якої країни [1].

На нашу думку, в умовах демократизації суспільства слід розвивати другий із названих підходів. При цьому зазначимо, що поняття громадянського суспільства та взаємодії слугують універсальними поняттями. Взаємодія має характер відносин й існує лише тоді, коли виділяються два чи більше елементів системи. Будучи визначальною філософською категорією, взаємодія відбиває аспект об'єктивних зв'язків, тому аналіз її змісту несе змістове навантаження в кожній конкретній науці [8].

Громадянське суспільство та інститути державної влади взаємодіють як елементи однієї системи. В умовах політичної кризи класичні механізми взаємодії порушуються, що призводить до порушення системи в цілому. Для пошуку тих ключових точок, в яких змінюється характер взаємодії елементів системи, необхідно проаналізувати сутність цих понять.

В українській мові існує специфіка вживання термінів «відносини» і «стосунки», «взаємовідносини», «взаємодія».

Аналізуючи термін «взаємодія» у філософії, соціології та психології, відзначимо, що насамперед йдеться про зв'язок між об'єктами чи явищами (міждержавні відносини, виробничі зв'язки тощо). Поняття «стосунки» (взаємини, взаємовідносини - між людьми) використовують тоді, коли мають на увазі зв'язок між суб'єктами (людьми) у процесі спілкування.

Поняття «взаємодія» надзвичайно багатозначне. З погляду філософії ця категорія являє собою одну із загальних форм взаємозв'язку між явищами. Її суть полягає у зворотному впливі одного предмета чи явища на інший. Отож взаємодія відтворює процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і породження одним об'єктом іншого [9].

У соціології суспільство це система взаємодій людини з іншими людьми. Різноманітні соціальні відносини, суб'єктом яких є особистість, зумовлені багатоманітністю соціальних інтересів. Соціальні стосунки мають об'єктивний характер, але для кожної людини вони, відбиваючись у її внутрішньому світі, набувають особистісного забарвлення, що виявляється в конкретній поведінці людини, її почуттях, настроях та ін. Саме тому в конкретній реальності як факт постає міжособистісний соціально-психологічний аспект соціальних відносин. Тобто міжособистісні стосунки формуються не поза суспільними, а всередині них, як персоніфіковане відтворення знеособлених соціальних зв'язків. Інакше кажучи, у взаємодії суспільні відносини «дані» через ту реальну соціальну діяльність, частиною (або формою організації) якої вона є. Міжособистісні стосунки визначають тип взаємодії, тобто це буде суперництво чи співробітництво, а також ступінь вираження цього типу (більш або менш успішне, ефективне співробітництво).

Таким чином, можна узагальнити підхід до визначення взаємодії громадянського суспільства і влади, з врахуванням розробок соціальної психології, як такий, який характеризує взаємозалежність елементів системи, а саме говорить про те, що взаємодія – це систематичні, досить регулярні дії суб'єктів один на одного, які мають на меті викликати певну відповідну реакцію, котра породжує нову реакцію того, хто впливає. Тобто відбувається обмін діями, зароджується спорідненість дій обох суб'єктів, їхня координація, стійкість інтересів, планування спільної діяльності, розподіл функцій тощо. Дії сприяють взаємному регулюванню, взаємовпливу, взаємному контролю, взаємодопомозі. Все це передбачає, що кожен з учасників взаємодії зробить свій внесок у виконання спільного завдання, коректуючи свої дії, враховуючи попередній досвід, активізуючи власні здібності й можливості партнера. Із сказаного випливає, що в соціально-психологічному контексті під взаємодією розуміють не лише взаємозалежний обмін діями, а передусім організацію людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності. Тобто, спілкуючись, обмінюючись інформацією, людина виробляє форми й норми спільних дій, організовує й координує ці дії. Зазвичай стратегія взаємодії зумовлена характером суспільних стосунків, які представлені виконуваною соціальною діяльністю, а тактика – визначається безпосереднім уявленням про партнера (його наміри, мотиви, установки) [9]. Тому комунікація є важливою складовою взаємодії.

Усі види взаємодії традиційно поділяють на дві гру-

пи: співробітництво і суперництво. До першої групи належать дії, які сприяють організації спільної діяльності, забезпечують її успішність, узгодженість, ефективність (відомі й інші терміни для позначення цього виду взаємодії: кооперація, згода, пристосування, асоціація). Друга група охоплює дії, що тією чи іншою мірою перешкоджають спільній діяльності, створюючи перепони на шляху до порозуміння. Цей вид взаємодії позначається такими поняттями, як конкуренція, конфлікт, опозиція, дисоціація [9]. Тут необхідно акцентувати увагу на важливості знаходження такої форми взаємодії між громадянським суспільством та владою, що буде ґрунтуватись на співробітництві, а не на суперництві, особливо в умовах політичної кризи. А з іншого боку необхідно враховувати невідворотність криз як явища, котре виводить розвиток взаємодії громадянського суспільства та влади на якісно інший рівень.

Відносини формуються у процесі взаємодії людини з зовнішнім світом, тобто «виростають» в процесі набуття людиною життєвого досвіду та встановлення міжособистісних стосунків. Міжособистісні стосунки це взаємозв'язки між окремими людьми (групами людей), які об'єктивно виявляються в характері й способах взаємних впливів людей один на одного в процесі різних видів спільної діяльності, зокрема спілкування. Міжособистісні стосунки зароджуються та розвиваються в суспільних відносинах. Складний багатоплановий процес встановлення контактів між людьми породжується потребами суспільної діяльності. Він включає в себе обмін інформацією, сприймання і розуміння людини людиною, вироблення спільної стратегії взаємодії [5].

Особливістю взаємодії є її детермінованість, коли кожна зі сторін взаємодії виступає як причина певної поведінки та ставлення іншої і, як наслідок, одночасного зворотного впливу протилежної сторони. Якщо в процесі взаємодії між людьми виникають суперечності, то це призводить до необхідності пошуку шляхів і засобів їхнього розв'язання. Це стимулює розвиток здатності людини до саморозвитку, самовдосконалення та встановлення нових взаємин, як між окремими групами людей, так і соціальних взаємовідносин, загалом, які складаються в процесі міжособистісної взаємодії. Позитивний аспект взаємодії у процесі становлення і розвитку взаємин між людьми передбачає необхідність взаєморозуміння між ними.

Таким чином, визначення терміну «взаємодія», «взаємовідносини» з точки зору соціальної психології дає відправну базу і для науковців у галузі державного управління, а саме: на чому базуються відносини в суспільстві для вироблення стратегій ефективної взаємодії між суспільством та владою, яким чином комунікація та взаєморозуміння сприяють успіху в подоланні суспільно-політичних кризи. На нашу думку, в умовах політичної кризи, слід говорити про взаємодію громадянського суспільства і влади як системи взаємозалежних елементів та зв'язків між ними, що ведуть або до співробітництва, або до конфронтації.

Висновки

Отже, проаналізувавши наукові підходи до визначення поняття взаємодії громадянського суспільства і влади, відзначаємо неоднозначність та багатогранність цього поняття.

Нами сформульовано поняття взаємодії громадянського суспільства і влади як системи взаємозалежних зв'язків, які базуються на принципах добровільності, рівноправності, прозорості, відкритості, об'єктивності, взаємної відповідальності, координованості дій та забезпечується механізмами діалогової комунікації. При цьому сам процес взаємодії формується за допомогою механізмів прямих та зворотних зв'язків. Головною місією взаємодії громадянського суспільства і влади в Україні є спрямованість на досягнення спільної мети: реалізації прав і свобод громадян згідно з Конституцією України (ст. 5, 11, 23, 36). Ми акцентуємо увагу саме на позитивних формах взаємодії, які відображають пошук взаєморозуміння для досягнення консенсусу. Зауважимо, що хоч конфронтація, криза, конфлікт, конкуренція, суперечності – це також, хоч і негативні, однак форми взаємодії, що є рушійною силою суспільного розвитку за рахунок взаємодії взаємовиключних сторін суспільного буття.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку мають стосуватися дослідження взаємодії громадянського суспільства і влади як основи для модернізації системи державного управління в Україні.

Література.

1. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: Монографія. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 211 с.

2. Драгомирецька Н. М. Комунікативна діяльність в державному управлінні : теоретико-методологічний аспект : автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Н. М Драгомирецька. – К., 2007. – 36 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.

4. Енциклопедія державного управління [Електронний ресурс] : у 8 т. – К. : НАДУ, 2011. Режим доступу: http://derzhava.in.ua:8081/ndi/encyclopedia/default.aspx

5. Загальна психологія: Підручник / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К. Либідь, 2005. – с. 464.

6. Конституція України. Урядовий портал. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

7. Курган Я. М. Принцип спадкоємності в розвитку політичних систем: Монографія. / За ред. В. П. Беха. – Київ: Видавництво НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. – 194 с. Режим доступу: http://npu.edu.ua/!e-book/book/html/D/ispu_ksue_Kurgan/.

8. Механізми взаємодії суспільства та влади : підручник / кол. авт.: Михненко А.М. (кер. авт. кол.), Кравченко С.О., Мартиненко В.Ф. та ін. – К. : НАДУ, 2013. – 210 с.

9. Орбран-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Соціальна психологія особистості та спілкування: Підручник [Електрнний ресурс] // К.: Либідь, 2004. – 576 с. Режим доступу: http://readbookz.com/books/174.html

10. Понятійно-категоріальний апарат публічного управління : матеріали методолог. семінару у форматі відео-конференції, 31 берез. 2010 р. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, Ю. П. Сурміна, В. П. Трощинського. – К. : НАДУ, 2010. – 96 с